

AČ Z BŘEZNICE U PŘÍBRAMI, POVAŽUJI SE ZA JIHOČECHA, I KDYŽ SE MI BUDĚJIČÁCI SMĚJOU

V Kanadě je Becherovka velmi úspěšným a oblíbeným likérem, říká Tony Martinek

Ministr zahraničních věcí každoročně oceňuje osobnosti, které se významně zasloužily o šíření dobrého jména České republiky v zahraničí, a v roce 2009 se mezi plejádu laureátů cen Gratias Agit zařadil profesor Tony Martínek – neboli Antonín Martínek. Sejdete-li se s vysokým sympatickým mužem s příjemným hlasem a notnou dávkou humoru, ani vás nepřekvapí jeho zarputilost, s jakou po absolvování Vysoké školy strojní a textilní v Liberci hledal možnost vycestovat do zahraničí, až se nakonec dostal do Kanady. Jeho pomoc vlasti se poté ubírala ve dvou rovinách – v rovině péče o emigrantskou vlnu po okupaci Československa v roce 1968 a o dvacet let později pak aktivní pomocí českému a slovenskému univerzitnímu prostředí.

Nominaci Tonyho Martínka na Gratias Agit navrhly společně Univerzita Karlova v Praze, Technická univerzita v Liberci a Slezská univerzita v Opavě s podporou vynikajícího, mezinárodně uznávaného českého matematika žijícího od roku 1968 v Kanadě, dlouholetého profesora na University of Waterloo, Jiřího Čížka. Sice byl oceněn na popud univerzit, ale má až neuvěřitelně široký záběr aktivit, z nichž se pokusme zachytit alespoň výseč. Tentokrát však vynecháme jeho oblíbený golf – o tom až někdy příště...

Tony, svou pomoc Československu a poté Česku a Slovensku dělíte z hlediska doby na ilegální a legální. Ani Vy jste se – přestože oficiálně – nedostal v roce 1967 do zahraničí snadno. Vzpomínáte, že Vám pomohla shoda okolností (náhoda přeje připraveným) a odvaha úřednice, jejíž jméno ani neznáte...

Po promoci v roce 1962 jsem intenzivně hledal skulinu, jak bych se dostal ven. Jenže nastávaly úplně přirozené věci, které tomu bránily – například jsem se oženil a narodila se nám dcera. Nastoupil jsem jako odborný asistent Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, kde vládla liberálnější atmosféra i prostředí. Psal se rok 1965, přede mnou stála kandidátská práce, tak jsem urputně navrhoval, že bych vyjel někam ven. A protože reakce byly záporné, začal jsem hledat sám. Od nabídky Illinois Institute of Technology v Chicagu, kam bych si tenkrát musel přivést vlastních asi 3000 USD, jsem nakonec musel odstoupit – alespoň s pepným komentářem, že tolik nemá ani československá vláda... Na Ministerstvu školství se mne vyptávali, jak to myslím, co chci dělat a vyhýbavě odpovídali „možná, uvidíme“. Jednou jsem zase sklesle odcházel, když za mnou cupidupy – paní na vysokých podpatcích, prý abych s ní vyšel ven. Na ulici zašpítala: „Je mi vás líto, už dávno bylo rozhodnuto, že nepojedete ani do Horních Počernic. Hrají s vámi habaďuru, do Ameriky Vás určitě nepustí.“

S Vaším nadšením neztrácejte čas a zaměřte se na Austrálii nebo na Kanadu.“
Ta úřednice tenkrát obrovsky riskovala...

Shodou okolností zanedlouho pozvala libereckou vysokou školu na návštěvu Univerzita v Newcastlu v Anglii a protože rektor s děkanem v té době trochu zápasili s angličtinou, vzali mě s sebou jako tlumočníka. Výsledkem bylo, že zkraje roku 1967 jsme byli s vedoucím Katedry matematiky doc. Bečvářem pozváni do Newcastlu na tříměsíční stáž jako visiting lecturers. Tam jsem našel oznámení Univerzity ve Waterloo, že hledá výzkumné pracovníky přesně v mém oboru. Protože jsem město Waterloo nenašel na poměrně velké mapě Kanady, vyjádřil jsem se dosti neuctivě, ale jeden z profesorů mě usadil: „O téhle univerzitě ještě svět hodně uslyší. Je mladá a totálně ignoruje snobství. Přijímá nejlepší lidi z celého světa, tak přestaň mít drzé řeči. Když tě vyberou, neváhej a jed’!“

Vybojoval jste si tedy vysněnou kandidátskou práci v zahraničí, ocitl jste se na prahu nových technologií, ale žena s malým dítětem musela zůstat doma. Byl jste rozhodnut, že se vrátíte...

V září 1967 už byly cítit změny, manželka mi volala, ať se nevracím, že to vypadá nadějně. Na začátku března 1968 přijela i s dcerou do Kanady. Teprve po jejím příjezdu jsem podal žádost o kanadské občanství, které mi nabízeli už na podzim předchozího roku. „Tak vás vítáme, je zajímavé, že jste konečně dostal rozum.“ mrknul imigrační úředník na mou ženu.

Ve své práci jsem pro Canadian Aviations Electronics v Montrealu, která vyrábí simulátory pro trénink vojenských a dopravních pilotů, vytvářel počítačový program, jenž by umožnil vyrábět elektronické tištěné spoje automaticky. Tenkrát jsem poprvé na vlastní oči viděl, jak technologie odsouvá méně kvalifikované práce. Když elektronický inženýr vytvořil řídicí obvod, trvalo tamním technikům téměř dva dni, než propojili nějakých tři sta bodů na povrchu tištěného spoje. Náš program zkrátil tuto dobu na 50 vteřin a počítač to namaloval za 10 minut. Rád bych byl tenkrát zůstal i dál na univerzitě, ale kvůli rodině jsem přijal nabídku přednášet ve strojním inženýrství na Conestoga Polytechnice v Kitcheneru, kde jsem se nakonec stal děkanem Fakulty inženýrských technologií a výkonným ředitelem celého areálu.

Vraťme se do šedesátých let k Vaší ilegální pomoci utečencům po obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy, která nejen od Vás, ale i od Vaší rodiny vyžadovala značnou obětavost...

Krátce po příchodu do Kanady v roce 1967 jsem se stal členem Československého národního sdružení v Kanadě (organizace, která byla založena krátce před druhou světovou válkou na výzvu prezidenta Beneše, aby Čechoslováci-emigranti finančně podporovali československé vojáky v Anglii, ve Francii a jinde). Po invazi v srpnu 1968 mě kanadské ministerstvo imigrace prostřednictvím kanceláře v Kitcheneru denně bombardovalo, abych dojel na

letišťe do Toronta, protože „zase přiletěla nějaká česká rodina z Vídně, mají tři děti, nikdo neumí anglicky, nechte je přespat u vás, přivezte je zítra, pomozte jim vyplnit to a ono...“, lítal jsem jako hadr na holi, ale cítil jsem, že je to nutné. Československé národní sdružení předkládalo nejrůznější návrhy kanadské vládě a tak jeho zásluhou Kanada získala maximální počet Čechů a Slováků. Ve Vídni či v Německu na ně kanadští úředníci čekali a pomáhali jim. Zanedlouho jsem se stal členem národní exekutivy a pomáhal nově příchozím až do doby, než se jejich složení změnilo.

V čem se nejvíc lišila emigrační vlna těsně po okupaci od té následné?

Krátce po srpnu 1968 přišlo do Kanady údajně asi 12 tisíc Čechů a Slováků, vesměs lidí vzdělaných nebo řemeslně zdatných, hodně jich umělo anglicky. S okupací Československa se nesmířili a v zemi, která je přijala, vzali jakoukoli práci, okamžitě se zapojili a nestěžovali si. Když normalizace začala zvyšovat plot kolem republiky a bylo stále obtížnější dostat se ven, začali se objevovat lidé s pochybnou kvalifikací, neznalí angličtiny a dychtící hlavně po podpoře v nezaměstnanosti. Této vlně lidí už jsem nepomáhal...

Vzápětí poté, kdy padla železná opona, jste naskočil do legální pomoci univerzitnímu prostředí ve staré vlasti. Vaší zásluhou získaly naše školy značnou finanční částku.

Kanadské ministerstvo zahraničních věcí hned po roce 1989 vyhlásilo program *Renaissance Eastern Europe*. S nedávno zesnulým Jindrou Řepou z Vancouveru jsme nezávisle přišli s obdobným návrhem na pomoc československým univerzitám. Spojili jsme se tedy a vypracovali projekt, který byl přijat a stal se největším vzdělávacím projektem mezi Kanadou a tehdejším Československem. Trval dva roky a dostali jsme na něj asi 750 tisíc dolarů od kanadské vlády. Po celé republice jsme zorganizovali na univerzitách, VOŠ a v podnicích přednášky, semináře a speciální kurzy pro 1200 lidí na nejrůznější témata – nové účetnictví, management of human resources – to, co bylo dříve považováno za buržoazní nesmysl. Myslím si, že československý příspěvek představoval zhruba 250 tisíc dolarů „in kind“ participací. Slovenská vláda nám za to udělila vysoké vyznamenání.

Ovšem tomuto projektu předcházela na začátku r. 1990 návštěva Kanady tehdejšího ministra školství Profesora Adama na pozvání Československého národního sdružení, kde vznikl nápad, který vyústil do tří denní vědecké konference mezi Československem a Kanadou. Na zámek Štiřín se nám tehdy podařilo pozvat přes tři desítky kanadských rektorů a prorektorů a přibližně stejný počet českých a slovenských akademiků. V únoru měl na univerzitě v Torontu přednášku prezident Václav Havel, který se při té příležitosti sešel s pány Škvoreckým a Bařou a ptal se, zda by nebylo možné udělat něco na pomoc českým a slovenským vysokým školám. (A ještě milá poznámka – prezidentské letadlo řídil můj spolužák z Liberce, pozdější šéfpilot ČSA, Jirka

Kaňák). Na základě Havlovy návštěvy byl založen Kanadský fond pro české a slovenské univerzity se sídlem v Torontu, který jsem později deset let vedl. Díky fondu např. UK získala skvělý počítač, univerzita v Olomouci speciální mikroskopy, Slezskou univerzitu v Opavě vybavil fond tisíci knih. Nezapomenu, jak jsme s profesorem Jiřím Čížkem, pokud vím jediným českým matematikem nominovaným na Nobelovu cenu, a dalšími kolegy balili knihy do beden a posílali do Opavy. Zajímavým projektem byl také tzv. „kanadský les v Čechách“ – dodali jsme do republiky desítky tisíců semínek kanadské borovice ze západního pobřeží Kanady, které byly použity pro zalesňování devastovaných lesních porostů. Později tok peněz ze strany dárců vyschl, i když formálně fond existuje stále.

Stal jste se sice oficiálně důchodcem, máte však konzultační společnost, spolupracoval jste na výstavbě továrny v Číně, jste jedním z proponentů zásadní změny systému univerzitní výuky směrem k projektově orientovanému studiu, spolupracujete s Technickou univerzitou v Liberci, Vysokou školou technickou a ekonomickou v Českých Budějovicích a rozjždíte spolupráci s ČVUT. Právě na toto téma jste přednášel v Českých Budějovicích, díky čemuž spolu teď hovoříme.

Ovšem tím Vaše aktivity rozhodně nekončí. Prozradil jste, že letos v létě budete doprovázet na evropském turné Grand Philharmonic Choir z Kitcheneru, který se představí také v Praze na Kanadském velvyslanectví. Nezdá se však, že by to byla Vaše první kulturní aktivita...

Již tři roky jsem ve funkci místopředsedy správní rady Grand Philharmonic Choir, který osobně považuji za třetí nejlepší pěvecký sbor v Kanadě. Ne, nezpívám, nebojte se – starám se o záležitosti řízení sboru. Trochu jsem pomohl s pražským programem – 1. července, na státní svátek Kanady, zazpívá sbor na Kanadském velvyslanectví a v repertoáru má rovněž českou státní hymnu, kterou přednese v češtině. V Praze se ještě představí v kostele sv. Šimona a Judy 3. července a den nato v Brně v katedrále sv. Petra a Pavla.

V roce 2004 jsem byl místopředsedou správní rady symfonického orchestru Kitchener-Waterloo Symphony, který řadím mezi nejlepší v Kanadě. A v roce 2007 jsem pomáhal Kitchener-Waterloo Community Orchestra při organizaci koncertu v Českém muzeu hudby v Karmelitské ulici v Praze.

Proč vedle inženýrství můj zájem o hudbu – asi proto, že jsem jako malý kluk přehrál celou Malátovu a Ševčíkovu školu na housle, i když jsem se houslí, bohužel, od té doby nedotkl.

Dnešním studentům mimo financí nic nebrání, aby svobodně cestovali, i když určitou pomoc nutně potřebují. Vy nyní pracujete na projektu, který jejich mobilitu podpoří. V čem to spočívá?

V roce 2008 jsem vypracoval návrh projektu v rámci Transatlantic Exchange Partnership, což je mezinárodní dohoda mezi Kanadou a Evropskou Unií o

podpoře zajímavých projektů pro univerzitní studenty. Účelem projektu je výměna 42 studentů mezi Kanadou a EU (Česká republika, Německo, Francie), a aplikace metod projektově orientovaného studia v inženýrských oborech. Česká republika je v projektu velmi kompetentně reprezentována Technickou univerzitou v Liberci, celkem 7 posluchačů strojního inženýrství v Liberci stráví 8 měsíců v Kanadě studiem na univerzitách a odbornou praxí v průmyslu.

Závěrem bych se ráda zeptala na Váš názor na politickou situaci v České republice, jak působí na Čecha, který žije za Velkou louží?

K odpovědi na tuto otázku použiji nedávno vytvořené české „hlášky“, kdy na otázku „jak se ti daří“, odpovídá náš anonymní Čech: „Špatně, ale dobře to snáším“. Takže, z politické situace v Čechách je mi špatně, ale dobře to snáším, protože jsem za Velkou louží.

Česká republika zřejmě propásla kritický moment krátce po listopadu 1989, kdy měla postavit komunistickou stranu mimo zákon. Ne že by ODS a ČSSD předvedli ohromující pozitivní zázraky: politicky nezkušená a mravně nevyspělá politická kovbojovost si z české politiky za poslední roky udělala „Divoký východ“, jehož atmosféra značně ochladila nadšení obyvatel po pádu totality. Ale Češi by si měli dnes a denně uvědomovat následující, lehce ověřitelný axiom – cesta k opravdové prosperitě a svobodě nikdy nevedla a nepovede přes politickou „levici“, která je zainteresována na přerozdělování národního bohatství, ne na jeho tvorbě. Možná, že potřebujeme ještě jednu či dvě generace, než se si vychováme novou, dynamickou a mravně solidní vedoucí elitu, která bude sloužit potřebám celého národa, ne své vlastní kapse.

Kanadští znají mě čas od času škádlí: „Jaká je to marihuana, co Češi kouří, že po 41 letech ´komunistického ráje´ a 20 let po tom, co se sesypal bez jediného výstřelu na celém světě (režimy v Severní Koreji a na Kubě nepovažují za součást tohoto světa), nadšeně volí komunisty 14 % Čechů?“. Nejsem schopen odpovědět – asi proto, že jsem marihuanu nikdy nekouřil.

MARINA HUŽVÁROVÁ